

УДК
001
7

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ НА ДНУ ANNALS OF PAPERS ASA

ТОМ 19/20 ГОДИШТЕ
2003/2004
ПРИЛЕП
PRILEP

ЗБ. ТР. ДНУ - ПРИЛЕП, 19/20
AN. PAP. ASA - PRILEP, 19/20

Стр. 1 – 397, Прилеп, 2003/2004
Page 1 – 397, Prilep, 2003/2004

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ НА ДНУ - ПРИЛЕП
ANNALS OF PAPERS ASA - PRILEP

ДРУШТВО ЗА НАУКА И УМЕТНОСТ - ПРИЛЕП
ASSOCIATION OF SCIENCE AND ART - PRILEP

Излегува: Еднаш годишно

Главен и одговорен уредник
Editor in chief
Проф. д-р Коста Сотироски

Редакциски одбор:
Editorial board:
1. Проф. д-р Коста Сотироски
2. Д-р Јосиф Мицковски
3. Д-р Трајко Мицески
4. Проф. Александар Ивановски - Глоговичанец
5. Проф. Билјана Трчкоска

Лектура
Lecturer:
Мирјана Стојкоска

Коректура
Proofreader:
Мирјана Стојкоска
Хриса Талимциоска

Превод на резимеата на англиски јазик од авторите
Превод на резимеата на француски јазик
Translated in to Franch
Проф. Билјана Трчкоска

Компјутерска обработка и графичка подготовка
Печатница „11 Октомври“ АД - Прилеп

За издавачот:
Д-р Дукадин Камшикоски

Зборник на трудови на ДНУ - Прилеп, бр. 19/20, стр. 1- 2003/2004

Печати: Печатница „11 Октомври“ АД - Прилеп

Тираж: 300 примероци

Copies printed - 300

Адреса на Редакцијата на списанието:

ДНУ - 7500 ПРИЛЕП, „Горче Петров“ 54. П. фах. 172

ХРИСТИЈАНСКИОТ ПРИДОНЕС ЗА ГРАДЕЊЕ НА ВРЕДНОСНИТЕ СИСТЕМИ НА ЛИДЕРИТЕ

Д-р Трајко МИЦЕСКИ*

В О В Е Д

Вредносните системи на лидерите претставуваат еден од најважните елементи во процесот на ефикасното ефектуирање на луѓето во организацијата. Ова произлегува оттаму што вредносните системи на лидерите ги чинат нивните вредности што тие ги поседуваат и преферираат. А, *вредноснише*, пак, претставуваат основно верување на лидерите дека нивниот начин на однесување (за нив или за другите), е поприфатлив од некој друг начин на однесување.

Со оглед на тоа што лидерите претставуваат први луѓе во организацијата, пример за останатите, нивни водачи, креатори и диригенти на односите, произлегува дека нивниот вредносен систем игра голема улога во развивањето на организациската култура, меѓучовечките односи и остварувањето на целите.

Денес, од лидерите се бара да ги преферираат оние вредности што веќе времето и искуството ги потврдиле како вистински вредности кои се ценети од мнозинството луѓе.

Во ова наше поднебје, посебни примери за лидери со изградени вредносни системи со вистински вредности, ни даваат нашите просветители, учители и духовни творци на нашата култура и традиција, светителите Кирил и Методиј и Климент и Наум Охридски.

* Д-р Трајко Мицески, научен советник во Институтот за тутун - Прилеп.

ОСВРТ КОН ВРЕДНОСТИТЕ И ВРЕДНОСНИОТ СИСТЕМ

Способноста за успешно водење на луѓето се заснова врз *изграден вредносен систем* со соодветни вредности.

Вредносниот систем на лидерите го чинат комплексот вредности што тие ги поседуваат, применуваат и ги преферираат при извршувањето на својата лидерска улога во организацијата. Всушност, *вредносните* претставуваат основно убедување на лидерите дека нивниот начин на однесување е соодветен и тој го сметаат за најдобар.

Лидерите, преку сопствените вредности ги изразуваат своите интереси, желби и стремежи. Всушност, вредностите се *духовни елементи* преку кои лидерите ги поттикнуваат своите сили и ги оправдуваат своите настојувања. Тие се нивна *важна внатрешна димензија*, но и широка општествена мерка, со која тие најдобро ги мерат своите достигнувања, своите *духовни и материјални* дострели, а пак организацијата, т.е. заедницата е таа што ги оценува и, позитивно или негативно, реагира.

Општопогледнато, вредностите зборуваат за што се застапуваме, кон што сме свртени, што ни се допаѓа и што сакаме да ни се случи, но и што нам ни е спротивно и за што немаме разбирање и го отфрламе. Вредностите се израз на нашата свест за животот, за односите со другите луѓе и за нашето постапување¹. Тие се однесуваат на нашето мислење за тоа што е добро и правилно, а што е лошо и неправилно. Преку своите вредности, ние се разликуваме меѓу себе.

Множесвојто (комплексот) *вредности* што го водат човекот во неговите постапки, однесувања и дејствувања го претставуваат неговиот *вредносен систем*. Значи, вредносниот систем на човекот зависи од изборот и прифаќањето на одделните вредности. Нема универзален или заеднички стандард за вредносниот систем. Секој човек за себе е *сојствен* стандард. Разликата меѓу луѓето, од аспект на вредносниот систем, доаѓа во зависност од нивната прифатеност и преферирање на одделените вредности. Слободно може да се каже, дека секој човек ги рангира вреднос-

тите според сопствена скала. Од таа скала, тој ги преферира оние кои за него се поважни и тие се наоѓаат на горните скалила. Додека, пак, оние вредности што се на пониските скалила, тој не ги смета за многу важни и затоа ги занемарува.

Впрочем, секоја личност е карактеристична според нејзината комбинација на менталните и физичките карактеристики, коишто, всушност, го даваат и нејзиниот идентитет.

ВЛИЈАНИЕТО НА КУЛТУРАТА ВРЗ РАЗВОЈОТ НА ВРЕДНОСНИОТ СИСТЕМ НА ЛИДЕРИТЕ

Говорејќи за влијанието на културата врз вредносниот систем на лидерите, не може, а да не се направи нејзино подетално дефинирање.

Фигуративно погледнато, зборот култура означува: развивање, образование, усовршување, оплеменување, збогатување на духот; стручна, особено општа образованост и начитаност; а *еџика култура* значи подигнување на поединците и целото општество до степен на кој ќе му бидат идеали: *йравичноста, висџинијосџа, човечноста и заемнојо йочџување*². Па така, културен човек значи негуван, одгледан, развиен, усовршен, оплеменет, кој има стручно и, особено, општо образование, начитан, морален и други позитивни особини. Во тој поглед, професорот Смилевски³ истакнува дека таа негуваност, таа врзаност за она што е вредно во развојот на човештвото доведува до сфаќањето на културата, како термин за сè она што човештвото го создало и како *вредности* го задржало во текот на својот развој.

Всушност, со поимот култура се означува *духовнојо* наследство: религијата, уметноста, вредностите, верувањата, легендите и сл., односно тука се опфатени општите сознанија што претходат и следат, но и целината на интелектуални, морални и материјални аспекти на елементите што ја карактеризираат определена цивилизација.

Културата поседува и противречни својства, кои меѓусебно се испреплетуваат и во неа често е присутна противречноста на инди-

² Вујаќија Милан, „Лексикон страних речи и изрази“, „Просвета“ Београд, 1980 год.

³ Смилевски д-р Цветко, „Предизвикот и мајсторството на организациските промени“, „Детра центар“ Скопје, 2000 година, стр. 278.

¹ Темков д-р Кирил, Етика, „Епоха“, Скопје, 1998, стр. 132-133.

видуално, односно, лично изградената култура, наспроти онаа што ја имаат создадено заедниците. Значи, културата е спој на општо-општественото и индивидуално творештво. Во едно не би смеела да се пренебрегне улогата и функцијата, којашто таа ја игра, посебно, во доменот на комуникацијата со другите луѓе или на единката со себе самата⁴.

ХРИСТИЈАНСКИОТ ПРИДОНЕС ВО ГРАДЕЊЕТО НА ВРЕДНОСНИТЕ СИСТЕМИ НА ЛИДЕРИТЕ СО ВИСТИНСКИ ВРЕДНОСТИ

Христијанството, како религија, во нашата држава е прифатено кај најголемиот број жители (67%)⁵ и има посебно значење за градењето на вредносниот систем на лидерите.

Создаателот на христијанското учење бил богочовекот Исус Христос.

„Исус бил човек полн со добродетели и својот живот го посветил на нивното извршување. Бил образец на насоченоста, љубовта, издржливоста и на повлеченоста во себе“.

Неговиот живот и дело сведочат за една исклучително етичка личност. Тој може да се наведува како пример за една човечка вредна животна етика, во која психолошките квалитети на човекот се едногласни со неговите намери и постапки. Исус е личност која заинтересирано го набљудува животот околу себе, го споредува со идеалните замисли, ги критикува состојбите, но и пристапува кон нивно менување, правејќи сè што му е во моќта, дури и повеќе.⁶

Со изграден вредносен систем на квалитети, со своето примерно однесување, со своите постапки и дејствување, како и со своите едноставни и јасно разбирливи морални говори, Исус остава длабок впечаток во душата и срцата на голем број луѓе.

⁴ Симоска д-р Емилија, Габер д-р Наташа, „Политичката култура на граѓаните во Република Македонија“, Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Скопје, 2001, стр. 5-6.

⁵ Маркоски д-р Благоја, „Современа политичко територијална поделба и карактеристики на светот“, „Географски разгледи“ книга 32-33, Скопје 1998 год., стр. 112.

⁶ Темков д-р Кирил, Етика, цит. дело стр. 99-100.

За христијанството, сосема, е јасно дека врвната вредност е *духовнајта*. „Таа се постигнува преку внатрешна, длабинска преродба на индивидуата, што се рефлектира и во социјалната сфера. Тоа не станува принудно, ами преку слободно самоопределување“.⁷

Ојттизмизмот, љубовта, вербата во вистината, реалноста и објективноста, треба да бидат водилели на лидерите, без искривување на сликите, без зајемнување на вистината, без прикривање на реалноста. Само на таков начин, може да се постигне долгорочен успех. Се лажат сите луѓе и сите оние лидери кои сметаат дека преку критикување, омаловажување и негирање на другите, а со истакнување на своите способности, вредности и самофалби, па дури и со лаги и измами, ќе успеат и ќе постигнат долгорочен успех.

Лидерите треба *разумно, со чиста совест и објективно* да настапуваат и да одлучуваат. *Реалноста* треба да им биде нивен основен критериум, нивна вредност.

Лидерите за да бидат вистински лидери, најдобро е најпрвин *самите себе да се преиспитат*, да се осознаат, да си ги согледаат своите позитивни и негативни страни, своите можности што ги поседуваат, како и опасностите што им се закануваат заради нивните неправилни постапки, неможности, лаги и измами. Со луѓето треба да се постапува онака како што се посакува и тие да постапуваат со нас.

Основата на христијанството е љубовта. *Љубовта е најнајта на човековата заинтересираност за својот, за блискиот, за професијата, работата, најредокот, па оштуката и за својот живот.* Таа, ја поттикнува неговата енергија да го разбере светот околу себе и суштествата со коишто живее. Таа го свртува кон дејствата што се благородени, коишто имаат цел и образложение. Љубовта ја зголемува животната тензија, со цел да се осмисли и подобри живеењето. Без љубов, светот би бил без арома, човечкиот живот пусто траење на суштество несовесно, иако со совест, неамбициозно, иако со апарат за волја, нераздвижено, иако со моторна сила.⁸

⁷ Илиевски, академик Петар Хр. Живописот-отворен катехезис, објавено во списанието „Премин“ мај-јуни, 2001. стр. 53.

⁸ Темков д-р Кирил, Етика, цит. дело стр. 110.

Лидерите се должни да учат, да се образуваат, да работат, да се трудат, да се богатат и сето тоа да го прават реално, разумно и со чиста совест. Лидерите треба да водат совесно, со љубов и разбирање на луѓето. Лидерите (научниците) нека истражуваат. „Сè истражувајте, за доброто држете се! Избегнувајте го секое зло“, нагласува светиот апостол Павле. (1. Солун 5.20,21).

Академик Петар Хр. Илиевски,⁹ истакнува дека денес науката и христијанството не се директни непријатели, туку, за жал, меѓу нив сепак постои заемно игнорирање.

Христијанскиот идеал, заснован врз искуство, опит, со длабока чиста разумност и преферирана чиста совест ги развива своите погледи за добриот, односно идеалниот живот на човекот-лидерот преку широката, нелицемерна, вистинска љубов.¹⁰

Христијанското учење упатува на вредностите за примерниот, моралниот однос на човекот како разумно суштество кое со слободната волја ја гради својата личност, притоа почитувајќи ги принципите на љубовта, сфатени како: реалност, отвореност, умереност, несебичност, сочувство, благонаклоност, работливост, делотворност, човечност и сл., кој треба да се држи за доброто, а да го избегнува и мрази своите лоши постапки, односно да не им *го прави на друѓиите она што не сака тие нешто да му го прават*.

Не може човек на друг да му суди, ако не донесол правилен суд за себе. *Не може човек друѓ да учи за она, што тој штоа не го знае. Не може човек да бара дисциплина, ако самиот не е дисциплиниран.* Затоа Христос, укажувајќи им на достоинството и должноста на своите ученици, т.е. апостоли им велел „Вие сте солта на земјата. Но, ако солта ја изгуби силата, со што ќе се соли?“ (Мат. 5.13).

Лидерите мораат да бидат изградени за да водат. Тие мораат да поседуваат вистински вредности за да даваат пример.

Како основни вредности на вредносниот систем на еден човек, т.е. лидер во христијанското учење се истакнуваат: мудроста, разумноста, совесноста, силата (оспособеноста), знаењето, моралноста, реалноста, човекољубивоста, искреноста, скромноста (не горделивоста), ширеливоста, смиреноста, љубивоста,

⁹ Академик Петар Хр. Илиевски, пов. цит. стр. 53.

¹⁰ Се мисли на внатрешна бестрасна љубов, односно на љубовта, т.е. сакањето, несебичноста, сочувството и на сè она што припаѓа на општата љубов кон сè и секого.

делошворноста и преферирањето на сè она што е добро и полезно за човековиот род за сегашните и идни генерации, а истовремено избегнувањето на неправдата, нереалните постапки, измамите, лукавството, користољубието, злобата, зависта, омразата, клеветите и други лоши особини.

НАШИ ИСТАКНАТИ ЛИДЕРИ СО ИЗГРАДЕН ВРЕДНОСЕН СИСТЕМ СО ВИСТИНСКИ ВРЕДНОСТИ

Не може да се зборува за вредносниот систем на лидерите, во нашето поднебје, доколку не се направи осврт на учењето и личниот пример на светите учители и духовни творци на нашата култура и традиција, како што се светите Кирил и Методиј и Климент и Наум Охридски.¹¹

Свети Кирил (827-869) и свети Методиј (825-885), *ги завршиле најдобрите и најпочуените школи* (факултети) во развиениот Цариград. Таму биле едни од најучените млади луѓе, бидејќи Кирил *стинал филозоф, т.е. специјализант (доктор) по филозофијалогика*, а Методиј *правник*. Двајцата имале високи општествени положби. Кирил бил доцент по филозофија-логика, а Методиј - висок државен службеник во Цариград. За нив свети Климент Охридски¹² пишува: „Откако премудроста си ја направија како сестра, со неа си ги украсија и душата и умот; со љубов и вера, еден со друг се надминуваа, цутејќи секогаш со мудроста, како со благомирисен цвет“.

Свети Кирил и Методиј длабоко и убедливо ги познавале христијанските вредности и успешно, со личен пример, ги презентирале пред народот. Како лица со изградени вредносни системи, тие својата мисија ја започнуваат како *добро подготвени личности, полни со знаење, искуство, духовна издигнатост* и со силна

¹¹ Користени се делата: „Етика“ на проф. д-р Кирил Темков, како и неговите написи во весникот Нова Македонија и други списанија и проекти, како и делото Климент Охридски, Житија, слова, поуки од Радмила Угринова-Скаловска, делото „Свети Наум Охридски“, од д-р Вера Стојческа-Јоџиќ, потоа Охридскиот Пролог, како и др. дела. Со посебен респект драго ми е цитиран професорот Темков.

¹² Свети Климент Охридски, „Похвалното слово во спомен на светите и преславни учители на словенскиот народ, кои му создадоа писмо и кои го прведоа новиот и стариот закон на неговиот јазик, на блажениот Кирил и на архиепископот Панонски Методиј“ „Пелагонитиса“, списание за православната вера, култура, образование и уметност, број 5/6, Битола, 1998 год.

верба во себеси дека само преку духовната мотивација ќе одговора на поставените барања. Тие, покрај својата изграденост со квалитетни вредности – мудрост и трудољубивост, се одликувале и со голема храброст и борбеност при бранењето на своите идеи, со плодно творештво, беседништво и примерен однос.

По нивниот пат одат и нивните ученици свети Климент и Наум Охридски, кои стануваат учители и водачи на својот народ.

Свети Климент Охридски (? - 916), здобивајќи се со знаење и духовна издигнатост, неуморно работи во својата просветителска и менторска дејност. Одликувајќи се со високи доблести, неизмерна енергија, голема моралност, духовна издигнатост, творештво и чисти мисли, тој станува вистински и никогаш незаборавен водач на својот народ, кој знаел да ги води луѓето со својот личен пример, со поуки, беседи, практичност и непосредно присуство меѓу нив.

Преку неговите комуникации, беседи и говори, тој „ги поучува верниците и свештениците дека нема ништо полошо од моралната несовесност и дека од моралната пројасност нема сѐ. Се лаже оној кој верува дека неморално дејствување останава незабележано, дека со нешто ќе освои некаква придобивка и дека тоа ќе може да се оправда. Неморалноста е спротивна на човечноста. Таа не е дел од проекцијата на суштеството наречено човек, туку негова деградација, изместување на неговата природна функција, свртеност кон пропаѓање“¹³.

За него моралниот, чесниот, трудољубивиот живот и животот помянат со работа, во правење добри дела, помагање на другите и советување во нивните постапки е вистинскиот живот што треба да го живее секој човек. Но, меѓу луѓето мора да има натпревар, изразен преку правењето добри дела.

Свети-Климентовата порака е јавна и јасна, истакнува професорот Темков, и додава дека, тоа е нашиот, македонски категориен императив, и гласи:

„Трџај се од злошто и прави добро!“

Оние лидери кои прават добри дела, кои поседуваат чисти и искрени мисли и кои се засилуваат за висината, праведноста и реалноста оставаат неизбришливи траги за времето во кое живеат и истовремено и за иднината нивна и на идните генерации.

¹³ Темков д-р Кирил, Етика, повт. цит. стр. 85-86.

Лидерите мора да се грижат за зацврстување на својата морална структура, за своето осознавање, разбирање и соживелство со другите луѓе.

Личниот пример, изразен преку личната етичка самосвест, реалните и чисти погледи, правилните постапки и грижата за иднината се најважните одлики на лидерите.

Свети Наум Охридски е истакнат предавач и просветител, човек кој заедно со другите словенски учители си поставил задача да го издигне словенскиот род.

Неговиот лик е олицетворение на смиреност, неизмерно милосрдие и љубов, полн со духовна енергија и подготвен секогаш и на секого да му помогне.

Со својот благ карактер, возвишеност по дух, оригиналност во замислите, добар визионер и навремен извршител на практичните работи и духовни совети, свети Наум бил и е пример на учител, советник, пријател и духовник. Околу него се собирале мноштво монаси од сите страни на Балканот, голем број учени луѓе, мнозинство народ од сите страни.

Свети Наум бил мудар учител, познавач на многу јазици, раководител на монасите, одличен подвижник, чудотворен молитвеник и духовник. „Со ученост и знаење, ретко кој можел да се мери со него во неговото време“¹⁴.

Како неуморен труденик, свети Наум се трудел за преведување на Светото писмо и други духовни и црковни книги, на словенски јазик.

„Тој ја инаугурираше величествената христијанска љубов и човечката загриженост, која во него го наоѓаат својот светител. Тој покажа дека добрината е светилник во животните тешкотии. Тој ја демонстрира моќта на благиот збор и на доброто дело – кои можат да го красат секој човек, а се редовно својство на светителите“¹⁵, истакнува Темков во неговата „Етика“.

Свети Наум Охридски е почитуван од сите народи, без разлика на нација и вера. Како многудоблесен човек, свештеник и духовник, не само што бил неуморен работник, постојан читател, творец, молитвеник, советник, туку бил и добар лекар и исцелител.

¹⁴ Грозданоски д-р Ратомир, „Светата моќ на чудотворецот“, Нова Македонија, 30 јуни, 1993.

¹⁵ Темков д-р Кирил, „Етика“ оп. цит. стр. 94.

Од аспект на нашиот насловен труд, ќе истакнеме дека нашите просветители, учители и духовни творци на нашата култура и традиција, светителите Кирил и Методиј и Климент и Наум Охридски, се луѓе повеќе од луѓе, со силно изградени вредносни системи со виситински вредности, со изразена доблесност, љубов и примерност, кои ни даваат пример на вистински лидери. Свесен сум, како автор, дека искажаните зборови за овие наши учители, водачи и светители се многу малку, само неколку капки вода во огромната морска широчина, но заради одредениот простор на трудов, остануваме со овој краток осврт.

ЗАКЛУЧОК

Лидерите имаат посебна функција и улога во организацијата, што му овозможува поголемо влијание врз останатите членови. *За да влијаат врз другите, самите тие треба да покажат однесување какво што очекуваат од соработниците, добро да го разбираат човечкото однесување, да знаат правилно да комуницираат, мошвираат и водаат.*

Заради таквата улога на менаџерот – лидер во организацијата, тој треба да се одликува со вредносен систем на одделни квалитети, како што се: осознаеност, знаење, способност, храброст, прагматичност, разумност, љубов, мудрост, совесност и достоинство. Најдобар пример за тоа, под ова наше поднебје, ни даваат светителите Кирил и Методиј и нивните ученици Климент и Наум.

Во овој труд се изнесени дел од вредностите, кои ги поседувале нашите светители и кои над десет векови, со голема светлина, ги осветлуваат нашите души и срца.

CHRISTIAN CONTRIBUTION FOR DEVELOPING VALUE SYSTEMS OF THE LEADERS

Dr. Trajce MICESKI

SUMMARY

The leader as a person who performs the management has a special function and role in the organization, which allows him a greater influence

on the other employees. To have an influence on the others, the leader himself must behave in the same manner he expects from this subordinates.

The role of the leader is to work with people though his cooperates in order to achieve the goals of the organization. For that aim, he has to understand the human behavior and to be capable of communication, in order to motivate and lead other peoples.

Due to the important role of leader of organization, he must possess a value system of qualities, e.g.: knowledge, skillfulness, courage, pragmatism, common sense, love, wisdom, consciousness and dignity.

In this paper, some aspects of these characteristics are presented.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вујакија Милан, „Лексикон страних речи и изрази“, „Просвета“ Београд, 1980 год.
2. Грозданоски д-р Ратомир, „Светата моќ на чудотворецот“, Нова Македонија, 30 јуни 1993 год.
3. Илиевски, академик Петар Хр., „Живописот-отворен катехезис“, објавено во списанието „Премин“ мај-јуни, 2001 год.
4. Маркоски д-р Благоја, „Современа политичко територијална поделба и карактеристики на светот“, „Географски разгледи“, книга 32-33, Скопје 1998 год.
5. Охридски Свети Климент, „Похвалното слово во спомен на светите и преславни учители на словенскиот народ, кои му создадоа писмо и кои го преведоа новиот и стариот закон на неговиот јазик, на блажениот Кирил и на архиепископот Панонски Методиј“, „Пелагонитиса“, Списание за православната вера, култура, образование и уметност, број 5/6, Битола, 1998 год.
6. Симоска д-р Емилија, Габер д-р Наташа, „Политичката култура на граѓаните во Република Македонија“, Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Скопје, 2001 год.
7. Смилевски д-р Цветко, „Прездивикот и мајсторството на организациските промени“, „Детра центар“, Скопје, 2000 год.
8. Темков д-р Кирил, Етика, „Епоха“, Скопје, 1998 год.